

Tijdschrift van de Classici Lovanienses

N.S. Jaargang 10-11, Nummer 1

Beste lezers,

Zoals onze voorganger Erik De Bom wel eens deed, openen ook wij dit bulletin met een citaat, ditmaal een anekdote over Caesar, door Plutarchus opgenomen in zijn *Regum et imperatorum apophthegmata* (206B):

Wanneer hij over de daden van Alexander las, weende hij en zei hij tegen zijn vrienden: "Toen hij dezelfde leeftijd als ik had, overwon hij Darius, maar ik heb tot nu nog niets gepresteerd."

Misschien gaat de vergelijking tussen ons, de nieuwe redacteurs, en onze voorganger niet geheel op: we zijn immers niet bepaald leeftijdsgenoten. Maar dit weerhoudt ons geenszins van een gezonde *imitatio*-ijver en wij hopen dan ook tweemaal per jaar met hetzelfde enthousiasme dit bulletin voor u te verzorgen.

Deze eerste gang zal helaas geen aankondigingen van geplande activiteiten bevatten, zoals u vast wel verwachtte nu iedereen 'in zijn kot' dient te blijven, maar wij hopen toch dat de volgende pagina's u zullen helpen de huidige crisis even te vergeten en de eenzaamheid te verzachten.

Houdt u allen goed,

Maxime Maleux
 Laurens van der Wiel

Bezoek onze webpagina:
<http://claslov.wikidot.com>

En onze facebookpagina:
<http://www.facebook.com/group.php?gid=248763235661&v=all&viewas=0>

De voorzitter opent

De voorzitter opent

Beste Classici Lovanienses,

Ongeveer tien jaar geleden organiseerden wij met ons nieuw bestuur – dat ondertussen al lang niet zo nieuw meer is – onze allereerste activiteit voor jullie. Spijs, gelardeerd met pittig gekruide toespraken en geestrijke drank vloeiden op die maartse dag in 2010 rijkelijk uit Amalthea's hoorn. De talrijke aanwezigen zagen dat het goed was en schreeuwden om meer. Het bestuur zag dat ook, maar hoorde vooral de schreeuw om méér van dat leuks en een jaar later organiseerden we voor het eerst onze *alumnus maximus*-activiteit. In totaal vond dat gebeuren vier keer plaats, waarbij we telkens een verdienstelijke *alumnus, a, um* in de bloemetjes wilden zetten. Aldus ontvingen Joris Tulkens (2011), Luc Rombouts (2011), Kurt De Boeuf (2011), Guido Van Zielegem (2012), Patrick Lateur (2013) en Heidi Van Tielen (2015) de felbegeerde onderscheiding, waarbij hen niet alleen onsterfelijke eer, maar ook een prachtige aquarel van kunstenaar en striptekenaar Ken Broeders te beurt viel. De aanwezigen konden zich niet alleen vergapen aan dat kunstwerk, maar konden ook genieten van de ciceroniaanse toespraken én onze rijkelijke receptie, *sic notus Ulixes*, weet u wel...

Ondanks het succes van deze activiteit was het bestuur, zoals steeds, niet bevredigd. We vonden dat we met onze vereniging nog veel meer zouden kunnen doen dan vrolijke recepties aanbieden en prijzen uitdelen. Na een wilde brainstorm kwamen we op het idee om een thema-avond te organiseren. En kijk in 2014 vond in het Gallo-Romeins museum van Tongeren de *Cena Romana* plaats. Hoewel de kaartjes in een mum van tijd de deur uit waren, wilden we toch weer origineel zijn en twee jaar later volgde de *Cena Celtica* in Aubechies (2016), nog eens twee jaar later was dat de *Cena Medievalis* in Brugge (2018). Ik zou nog bijna vergeten te vermelden dat we tussen deze avonden door ook bezoeken organiseerden aan tentoonstellingen (recent waren dat die over Utopia, Stonehenge en Ovidius).

Als u goed rekt, zou binnenkort een nieuwe grote thema-avond moeten plaatsvinden en wij hadden zelfs al een idee, een *Cena Graeca*. Het zal u wellicht niet verwonderen dat deze activiteit niet zal doorgaan en dat heeft

deze keer niets te maken met een welbekend virus dat onze contreien teistert.

Na bijna tien jaar hebben wij immers met lede ogen moeten toezien hoe het steeds moeilijker werd om met ons vijfhoekige bestuur samen te komen en nieuwe, verrassende activiteiten uit te werken. Momenteel is het zelfs zo dat alleen Herbert Verreth, Jan Hendrik Valgaeren en de schrijver van deze tekst nog actief zijn binnen dat bestuur.

Maar niet getreurd want sinds enkele maanden werkt het bestuur van Classici Lovanienses nauw samen met de mensen van Thiasos. Deze jongere vereniging wil *een ontmoetingsplek zijn voor studenten die Grieks, Latijn of Hebreeuws of Oude Geschiedenis studeren of in klassieke cultuur zijn geïnteresseerd*. Door met Thiasos een verbond aan te gaan bundelen wij de krachten van jong en oud, van oud-Klioten en 'Thiasiden'. De huidige Cerberus van Classici Lovanienses ziet in deze samenwerking alleen maar voordelen en hoopt dat u dat ook zal vinden. Het eerste bewijs van deze samenwerking vindt u meteen al in dit Bulletin dat grotendeels werd samengesteld en geschreven door de mensen van Thiasos. Dank aan hen en aan Erik De Bom, die dit bijna tien jaar voor zijn rekening nam. We mogen evenmin Marijke Janssens vergeten, die zich ook zo lang heeft ingezet voor onze vereniging en dan in het bijzonder op de vele vergaderingen van Alumni Letteren. Bedankt, Erik en Marijke!

We zijn dus een nieuw hoofdstuk begonnen in de lange geschiedenis van Classici Lovanienses. Een nieuw hoofdstuk roept echter meteen vragen op. Wat denkt u over de toekomst van onze vereniging? Moeten wij een nieuwe naam hebben? Moeten wij een logo bedenken? Welke activiteiten moeten wij zeker en vast opnieuw organiseren?

Kortom... kruip in uw digitale pen en contacteer ons! We staan open voor (bijna) alle voorstellen!

Bert Gevaert

p.s. U kunt mij contacteren via bert.gevaert@sint-lodewijkscollege.be. Bij administratieve vragen richt u zich best tot onze onvolprezen Herbert Verreth via herbert.verreth@kuleuven.be

Een bijzonder figuur

Een bijzonder figuur

Maximus van Efeze

Een tweede Socrates?

Door Thibaut Lejeune

Hij was een filosoof, hij was een inspirerend figuur voor jongeren, bij sommigen maakte hij indruk door zijn wijsheid, voor anderen en velen was hij dan weer een doorn in het oog. Hij werd aangeklaagd voor blasfemische praktijken en werd door een provocerende en bijgevolg weinig effectieve redevoering ook hiervoor berecht. Hij bracht vervolgens een hele poos door in de gevangenis en liet tenslotte de gifbeker aanbrenge. Zoals u, als ervaren classica/us, al even door heeft, hebben we het hier natuurlijk over Socrates, maar wist u ook dat bovenstaande beschrijving evenzeer geldt voor het leven van Maximus van Efeze (310-372 n.Chr.)? Hieronder neem ik u graag mee op pad doorheen het opmerkelijke leven van deze ‘tweede Socrates’. Onze leidraad hierbij zal het werk *Levens van sofisten* van de vierde-eeuwse sofist en geschiedschrijver Eunapius zijn.

Maximus van Efeze was een neoplatoons filosoof in de woelige vierde eeuw en was zeer bedreven in de theurgie, een soort van magie waarbij men in contact probeerde te komen met het goddelijke. Toen Maximus in Pergamon bij de filosoof Aedesius schoolliep, ontmoette hij de latere keizer Julianus ‘Apostata’ bij wie Maximus een zodanig sterke indruk naliet dat de jonge Julianus hem volgde naar Efeze om zich door Maximus te laten introduceren in onder andere de theurgie. Als mentor en leermeester van Julianus verkreeg Maximus vervolgens een invloedrijke positie aan het hof in Constantinopel toen Julianus (kort) regeerde (361-363). Als een van de belangrijkste raadgevers van Julianus heeft Maximus, als fervent tegenstander van het toen steeds nadrukkelijker opkomende christendom, ongetwijfeld een zeer belangrijke rol gespeeld in Julianus’ rehabilitatie van het heidendom.

Daarnaast onderging het karakter van Maximus aan het hof een metamorfose. Een negatieve weliswaar, want door het succes en zijn

wijdverspreide faam werd hij arrogant en ontoegankelijk voor anderen. Bovendien zou hij zich steeds meer ingelaten hebben met wereldlijke genietingen zoals luxekledij. Alsof dat nog niet 'a-filosofisch' genoeg was, verrijkte hij zijn bezit met allerlei soorten (grond)eigendommen. Men zou hier dus ook inhoudelijk-wijsgerig kunnen spreken van een 'tweede(rangs) Socrates'.

Na het overlijden van keizer Julianus stond Maximus onder keizer Jovianus en later ook onder keizer Valens aanvankelijk nog in de gunst, maar onder publieke (christelijke) druk werd hij samen met Priscus van Epirus gearresteerd in 364 omwille van zijn magische praktijken. Priscus slaagde erin de rechters in Constantinopel te overtuigen van zijn onschuld, maar Maximus' verdedigingsrede had niet het gewenste resultaat. Aangezien hij daarenboven de aan hem opgelegde geldboete niet kon betalen, werd hij overgeplaatst naar een gevangenis in Efeze.

Tijdens zijn periode in de gevangenis (364-365) onderging Maximus, in tegenstelling tot Socrates, vele zware folteringën waardoor hij zijn vrouw vroeg om een gif te kopen en 'hem te bevrijden'. De trouwe echtgenote deed dit ook, maar alvorens het aan haar man te geven, nam de dappere vrouw eerst zelf een slok van het gif. Ze stierf meteen en werd begraven. Maximus bleef verweesd achter en nam het gif uiteindelijk niet in. Of hij door de dood van zijn vrouw misschien al genoeg 'bevrijd' was, laten we hier in het midden.

Maximus werd echter ook letterlijk bevrijd door de hulp van de invloedrijke sofist Themistius en de nieuwe gouverneur van Asia, Clearchus. Maximus kon zelfs terugkeren naar Constantinopel en gaf er succesvol les in de filosofie, terwijl zijn middelmatige publieke redevoeringen (*declamationes*) op minder gejuich onthaald werden.

In 371 werd Maximus echter, zoals het een 'tweede' Socrates betaamt, opnieuw aangeklaagd omdat hij in een vermeend complot zou betrokken geweest zijn tegen keizer Valens, die erom bekend stond nogal paranoïde te zijn geweest over mogelijke complotten en daarbij de vermeende daders hard bestrafte. In deze samenzwering zouden (heidense) tegenstanders van de (christelijke) keizer een obscuur orakel geraadpleegd hebben dat voorspelde dat keizer Valens na een afslachting van de samenzweerders, een vreemde dood zou sterven zonder graf of eerbewijs én dat de naam van de volgende keizer zou beginnen met 'Theod'.

De samenzweerders, waartoe ook Maximus als befaamde theürgist en orakelinterpretator werd gerekend, werden opgepakt, net zoals vele mannen met een naam beginnend met 'Theod'. Hoewel Maximus niet ter dood veroordeeld werd, omdat hij punt per punt de aanklacht kon weerleggen, werd hij toch samen met de andere samenzweerders overgebracht naar de provincie Asia. Festus die meegestuurd was en gekenmerkt werd door 'een moordlustig karakter en een ziel van een beenhouwer' had de orders meegekregen om alle vermeende samenzweerders, schuldig of onschuldig, te onthoofden. Ook Maximus werd daar in 372 geëxecuteerd en zijn vriend, de sofist Libanius, die Maximus trouwens meermaals gelijkstelt met Socrates in zijn briefcorrespondentie met hem, zei dat met de onthoofding van Maximus ook de filosofie 'onthoofd' werd.

Op dezelfde manier komt ook ons pad doorheen het leven van deze tweede Socrates tot een abrupt einde. Hoewel er dus zeker heel wat opmerkelijke parallellen te vinden zijn met de 'echte' Socrates, zal u wellicht vooral zijn a-socratische daden onthouden zoals zijn magische praktijken, zijn wereldlijke houding aan het hof, het bijzondere gifverhaal én de uiterst correcte voorspelling van het orakel. Want naast het aangekondigde bloedbad onder de samenzweerders ging ook het tweede deel van de profetie in vervulling. Keizer Valens kwam immers in een gevecht met de Scythen op een zeer vreemde manier om het leven, 'zonder dat ook maar een botje van hem teruggevonden werd'. En de volgende keizer werd... Jawel, Theodosius.

Thiasos naar Nijmegen

Thiasos naar Nijmegen

Door Heike Pauli

Van 6 t.e.m. 8 maart ging Thiasos op weekend in Nijmegen om er onder andere onze Nijmeegse tegenhangers aan de Radboud Universiteit te bezoeken en de stad te verkennen.

Na een vrij vlotte treinreis, aankomst in het hotel en een eerste verkenningronde in de stad Nijmegen, was het tijd voor onze afspraak met de leden van het 'Sodalitium Classicum Noviomagense'. Het Soda – zoals ze zichzelf gemakkelijksheidshalve noemen – is de Nijmeegse studentenvereniging voor Griekse en Latijnse Taal en Cultuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Enkele jaren geleden kwamen een aantal Sodales op bezoek in Leuven, waarna de afspraak gemaakt werd dat wij te gepasten tijde hun universiteit zouden komen bezoeken.

We werden warm onthaald door de bestuursleden van het Soda en kregen meteen een rondleiding in en rond de Radboudcampus. Hoewel de meeste gebouwen een modern tintje hebben en enkele verdiepingen meer tellen dan we gewoon zijn, voelden we ons als Leuvense classici vrijwel meteen thuis in het Erasmusgebouw, waar de letteren en enkele andere humane wetenschappen gevestigd zijn, en de centrale bibliotheek.

We sloten de dag af met wat gezelschapsspelletjes en een gezamenlijk diner, zodat we de Sodales zelf wat beter konden leren kennen. Het was erg leerrijk om onze interesse in ons vakgebied te kunnen delen met mensen uit een andere regio.

De volgende dag stond er een iets uitgebreidere verkenning van de binnenstad op het programma. We passeerden onder andere de restanten van het Gallo-Romeinse Tempelcomplex Maasplein, het Kronenburgerpark, de Stevenskerk, het beeld van Mariken van Nieumeghen op de Grote Markt... In de namiddag bezochten we het Museum Valkhof, een nogal eclectisch museum met archeologische vondsten uit Nijmegen en Gelderland,

kunstwerken en andere cultuurhistorische objecten die betrekking hebben op het Rijk van Nijmegen en zelfs enkele moderne stukken.

Even later waanden we ons letterlijk en figuurlijk in de zevende hemel. We werden namelijk rondgeleid in brouwerij De Hemel en mochten ook enkele van hun speciaalbieren degusteren.

Voor de meesten eindigde de dag na het heerlijke diner in het hotel, maar enkele dappere zielen waagden zich er aan om een Nijmeegse karaokebar binnen te wandelen en daar de laatste avond door te brengen.

Zondag zat het weer niet zo goed mee als alle andere dagen, dus werd de geplande fietstocht in de natuur rond de stad afgelast. Ter vervanging vonden we een fysieke activiteit die – tot ieders verbazing – elke classicus kon bekoren: lasershooten.

Na een laatste lunch was het tijd om afscheid te nemen van ‘Ulpia Noviomagus Batavorum’. We hopen de Sodales en hun studentenstad snel terug te kunnen zien, maar ze zijn ook altijd welkom in ons eigen Leuven!

Dvd-verkoop ‘De Korst: het einde’

Iuvenalis, het niet-professionele productiehuis van (ex-)studenten en doctorandi Grieks-Latijn, biedt vanaf nu haar nieuwste langspeelfilm ‘De Korst: het einde’ aan op dvd. In deze tragikomische detectivefilm spelen naast vele classici ook verschillende professoren en (vice-)rectoren een rol. Onder anderen professoren als **Jan Papy, Geert Roskam, Reinhart Ceulemans, Rik Torfs en Luc Sels** schitteren als nooit tevoren. De prijs per dvd bedraagt 10 euro. Ook andere producties van Iuvenalis zoals het Latijnse toneelstuk ‘Erasmus pro Rescio’ kunnen nog steeds aangekocht worden. Voor meer informatie (over de producties, dvd-verkoop en -levering) kan u een mailtje sturen naar thibaut.lejeune@kuleuven.be.

Een directe link naar het bestellingsformulier vindt u hier: <https://forms.gle/U5xza6VagU1oPhUy7>.

Feuilleton

Feuilleton

Een modern Oudgrieks vertelsel, door Maxime Maleux en Laurens van der Wiel

Toen enige tijd geleden in de buurt van de ruïnes van het oude Alexandrië in Egypte een vrij goed bewaarde sarcofaag opgegraven werd, vonden de plaatselijke archeologen al spoedig dat een aantal mummiecartonnages beschreven waren met Griekse letters. Hopend op een nieuw fragment van Sappho werden de fragmenten onderzocht door twee vorsers van de KU Leuven, doch er leek op het eerste gezicht enkel sprake te zijn van een verzameling rekeningen, kattedelletjes en administratieve brieven. Echter, de laatste fragmenten waren van een heel andere aard: spoedig bleek dat ze metrisch waren en een tot nog toe onbekend epyllion bevatten. De tekst is helaas zeer gehavend en slechts uiterst fragmentair overgeleverd. Toch kunnen we uit de brokstukken opmaken dat het 1) geen deel uitmaakt van de epische cyclus, maar wel gebaseerd is op Homerus' taaleigen en stijl, en 2) het een zogenaamd *mock-epic* betreft zoals de bekende *Batrachomyomachia*. Er wordt gewag gemaakt van een drankstrijd van epische proporties, waarin de Achaiers het opnemen tegen Teutonen om zo voor eens en voor altijd te beslechten wie van hen twee het beste is in de kunst van het zuipen.

In deze diplomatische uitgave geven we de tekst weer zoals we ze hebben kunnen reconstrueren (een aantal woorden waren helaas onleesbaar door een paar enigmatische wijnvlekken). Omdat het editiewerk nog volop bezig is, bieden wij de trouwe lezers van het *Bulletin van de Classici Lovanienses* dan ook deze Oudgriekse tekst aan in feuilletonvorm, vergezeld van een tentatieve vertaling.

Νύκτα μοι ἔννεπε μοῦσα, ὄθ' ἦρωες μεθύσαντε[ς]
Ἕλληνες οἰνῶπες ἐνίκησαν τὸν ἄεθλον
ποικίλ[ον αἰολόμ]ητιν, ἐν ᾧ τά γε ἥπατα ῥῆξαν·
ἔξ οὔ <δὴ> τὰ πρῶτα ἀνακτας πάντας ἀχαιῶν
γλαυκῶπις τ' ἄγο[ρήν]δε καλέσσατο αὐτίκ' Ἀθήνη. 5

[Lacune van een 15-tal verzen]

Αὐτὰρ ἐπεὶ κρητῆρσιν ἐνὶ σπεῖσαν μέθυ ἠδὺ
ἀμφίπολοι <δ'> ἀκριβῶς, τε ὑπ[ερφία]λοι καὶ ἄπιστοι
Τεύτονες ὑβρίζοντες λαιμοὺς βαρβαροφώνων

πάντων αΐτιζον· [...]

“Bezing mij, muze, de nacht, toen de dronken wijnogige Grieken die bonte en sluwe strijd wonnen, waarin de levers barstten. [Begin] vanaf het punt waar voor het eerst alle leiders der Achaiers naar de vergadering werden ontboden door de fonkelogige Athene. [...] Maar toen de dienaren nauwkeurig de zoete drank in de mengvaten hadden geplengd, eisten de overmoedige, ongelovige en drieste Teutonen, de kelen op van alle (andere) barbaren.”

Van boeken en boeken

Van boeken en boeken

MONOGRAFIEËN EN VERTALINGEN

- ADDIS, Ferdinand - ZWART, Joost (vert.), *Rome. Eeuwige stad. Een caleidoscopische geschiedenis van een stad in het hart van de westerse beschaving*, Uithoorn - Antwerpen, 2019 [2018]
- ALDERS, Kees, *De wereld vóór God. Filosofie van de Oudheid*, Amsterdam, 2018
- BEULLENS, Pieter, *De sleutel tot Aristoteles. Willem van Moerbeke en de overlevering van antieke wijsheid. Met een voorwoord van Piet GERBRANDY*, Eindhoven, 2019
- Hesiodos. Alle goden! Theogonie. Vertaald en toegelicht door Ronald BLANKENBORG (Monobiblos, 5)*, Eindhoven, 2018
- BLONDÉ, Ward, *De beta-traditie. Oorsprong van de Ilias*, Drongen, 2019
- BORGHART, Pieter, *Inleiding in de Nieuwgriekse literatuur van de 12de tot de 21ste eeuw. Nieuwe editie*, Groningen, 2018
- BOTER, Gerard - BROUWER, Rob, *Epictetus. Vrij en onkwetsbaar. Verzameld werk*, Amsterdam, 2020
- BROUWER, Rob - LANGBROEK, Erika - BRANDS, Francis, *De held van het verhaal. Achilles in Oudheid en Middeleeuwen. Statius' Achilleïs en Konrad von Würzburgs Trojanerkrieg*, Leiden, 2018
- BUIJTENDORP, Tom, *Brittenburg. Verdrongen hoeksteen van het Romeinse Rijk*, Leiden, 2019
- BUIJTENDORP, Tom, *Het ware paradijs. Op het spoor van een vergeten ontdekking*, Utrecht, 2019
- Lucianus. Lucius of: de ezel. Een postmoderne roman uit de oudheid. Vertaald, ingeleid en van commentaar voorzien door Christiaan L. CASPERS*, Amsterdam, 2018
- Xenophon. Het diner. Vertaald en toegelicht door Christiaan L. CASPERS*, Eindhoven, 2019
- CLAES, Jo, *Liefde en lust. De mooiste verhalen uit de klassieke literatuur en de Bijbel*, Antwerpen - Utrecht, 2019
- DE KEYSER, Jeroen, *Latijnse morfologie*, Kapellen, 2018
- DEMARSIN, Bart - DERWAEL, Stéphanie, *Dacia Felix. Het roemrijke verleden van Roemenië*, Gent, 2019
- DENNISON, Matthew - POSTHUMA, Roelof (vert.), *Livia. De machtigste vrouw van Rome*, Utrecht, 2018 [2010]

- Ovidius. Metamorphosen. De mooiste mythen. Gekozen en vertaald door Marietje D'HANE-SCHELTEMA en geïllustreerd door Floris TILANUS, Amsterdam, 2018 [1993]*
- Ovidius. Heldinnenbrieven. Gekozen en vertaald door Marietje D'HANE-SCHELTEMA, Amsterdam, 2019*
- DIJKSTRA, Roald - VAN ESPELO, Dorine, Petrus in Rome. Een historische gids tot de oudste Petrustradities (Kleio-reeks, 2), Antwerpen - Apeldoorn, 2019*
- ECTOR, Jef, Hildegard van Bingen. Visioenen over Goed en Kwaad. Het boek over de verdiensten van het leven. Liber vite meritorum, 1, Mechelen, 2018*
- FRY, Stephen - RUITER, Pon (vert.) - CORVER, Henny e.a. (vert.), Helden. De grote avonturen uit de Grieks mythologie, Amsterdam, 2019 [2018]*
- GARDINI, Nicola - MENKVELD, Emilia (vert.), Leve het Latijn. Geschiedenis en schoonheid van een nutteloze taal, Amsterdam, 2019 [2016]*
- Boëthius. Troost in filosofie. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Piet GERBRANDY, Eindhoven, 2019*
- GEVAERT, Bert - MATTELAER, Johan, Roma intima. Liefde, lijf en lust, Gorredijk, 2020*
- Aristoteles. Over drogredenen. De sofistieke weerleggingen. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Pieter Sjoerd HASPER & Erik C. W. KRABBE, Groningen, 2018*
- HEKSTER, Olivier - JANSEN, Corjo (ed.), Diocletianus. Tussen eenheid en versnippering, Nijmegen, 2018*
- HOLLAND, Tom - VAN EEDEN, Ed (vert.) - KRIJGSMAN, Edwin (vert.), Heerschappij. Hoe het christendom het Westen vormde, Amsterdam, 2020 [2019]*
- Julius Caesar. Oorlog in Gallië. Vertaald en toegelicht door Vincent HUNINK. Herziene herdruk (Baskerville serie), Amsterdam, 2018*
- Het verhaal van Apollonius - Historia Apollonii regis Tyri. Vertaling Vincent HUNINK. Inleiding Diederik BURGERSDIJK, Hilversum, 2018*
- Plinius. Majesteit! Correspondentie met keizer Trajanus. Vertaald door Vincent HUNINK en Roald DIJKSTRA, Amsterdam, 2018*
- Augustus. Mijn wapenfeiten. Vertaald uit het Latijn en het Grieks door Vincent HUNINK, Hilversum - Nijmegen, 2019*
- Marcus Aurelius. Evenveel van jou als van mezelf. Correspondentie met Marcus Fronto. Vertaald door Vincent HUNINK, Amsterdam, 2019*
- HULSPAS, Marcel, Uit de diepten van de hel. Keizers, bisschoppen, kettens, het verval van het christendom en de opkomst van de islam, Amsterdam, 2019*
- Seneca. Trojaanse vrouwen. Vertaling Ciska IMSCHOOT, Leuven, 2019*
- Herodotus. Historiën. Alles wat ik zag, hoorde en onderzocht. Vertaald door Wolther KASSIES. Toegelicht door Michel BUYS (Perpetua), Amsterdam, 2019*
- KESSELS, Tom, Aristoteles. De staatinrichting van Athene, Amsterdam, 2019*
- LATEUR, Patrick, Ambrosius. Zingen moet ons hart. Hymnen (Monobiblos, 6), Eindhoven, 2019*

- LATEUR, Patrick, *Europa. Mythologisch continent in eeuwige beweging. Homeruslezing*, Amsterdam, 2019
- LATEUR, Patrick, *Helden. 150 epigrammen uit de Anthologia Graeca*, Eindhoven, 2019
- LATEUR, Patrick, *Vetera et nova. Opstellen en notities*, Leuven, 2019
- da Vinci. Leonardo literair. Gekozen, vertaald en toegelicht door Patrick LATEUR*, Amsterdam, 2019
- LENDERING, Jona, *Wahibre-em-achet en andere Grieken. Landverhuizers in de oudheid*, Utrecht, 2019
- LENDERING, Jona, *Xerxes in Griekenland. De mythische oorlog tussen oost en west*, Utrecht, 2019
- LENDERING, Jona, *Bedrieglijk echt. Oude papyri, moderne controverses*, Utrecht, 2020
- MARCOLONGO, Andrea - BUNNIK, Miriam (vert.) - SCHEPERS, Maria (vert.), *De heldenmaat. De mythe van de Argonauten en de moed om lief te hebben*, Amsterdam, 2019 [2016]
- MATYSZAK, Philip - OVERPELT, Marijke (vert.), *24 uur in het oude Rome. Het dagelijkse leven van de Romeinen*, Amsterdam, 2019 [2017]
- MELLER, Harald - MICHEL, Kai - DE VRIES, Marten (vert.), *De hemelschijf van Nebra. Op zoek naar een verdwenen beschaving in het hart van Europa*, Amsterdam, 2019 [2018]
- MOLLER, Violet, *De zeven steden. Een reis door duizend jaar geschiedenis: hoe ideeën uit de oudheid ons bereiken*, Amsterdam, 2019
- Cicero. De republiek of de dood. Philippicae en brieven. Vertaald en ingeleid door John NAGELKERKEN (Baskerville serie)*, Amsterdam, 2020
- O'GRADY, Selina, *En de mens schiep God. Heersers en goden in de eerste eeuwen*, Utrecht, 2019 [2012]
- PAPY, Jan (ed.), *In vestigiis magistris. Verjaardagsboek ter ere van professor Andries Welkenhuysen*, Leuven, 2019
- PUGLIUCCI, Massimo - LOPEZ, Gregory, *Handboek voor de moderne stoïcijn. 52 oefeningen voor een evenwichtig leven*, Utrecht, 2019
- RUTGERS, Leonard V., *De klassieke wereld in 52 ontdekkingen*, Amsterdam, 2018
- Aristoteles. Metafysica. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Ben SCHOMAKERS*, Zoetermeer, 2018
- Martialis. Verzamelde epigrammen. Vertaald, ingeleid en toegelicht door Piet SCHRIJVERS*, Amsterdam, 2019
- Cicero. Fatsoen (De officiis). Vertaald en toegelicht door Paul SILVERENTAND*, Amsterdam, 2019
- SIMON, Coen (ed.), *De handen van Cicero. Retorische antwoorden op de retoriek van onze tijd*, Groningen, 2019
- STEFFENS, Bastiaan, *Land van de zwarte farao's*, Zwolle, 2018

- STOKES, Jonathan W. - SOSELLA, David (ill.), *Handboek voor historieshoppers. 1. Het oude Rome*, Utrecht, 2019 [2018]
- STOKES, Jonathan W. - BONET, Xavier (ill.), *Handboek voor historieshoppers. 2. Het oude Griekenland*, Utrecht, 2019 [2018]
- STUTTARD, David - POSTHUMA, Roelof (vert.), *Nemesis. Alcibiades en de val van Athene*, Utrecht, 2019 [2018]
- TEMPEST, Kathryn - POSTHUMA, Roelof (vert.), *Brutus. De nobele samenzweerder*, Utrecht, 2019 [2017]
- VAN DE BUNT, Alexander, *Wee de overwonnenen. Germanen, Kelten en Romeinen in de Lage Landen*, Utrecht, 2020
- VAN DEN BENT, Josine - VAN DEN EIJNDE, Floris - WESTSTEIJN, Johan, *Mohammed en de Late Oudheid (Zenobia, 6)*, Hilversum, 2018
- VAN DOLEN, Hein L., *Theophrastos. Karakterschetsen. 2e druk (Baskerville serie)*, Amsterdam, 2019 (= 1991)
- VAN TILBURG, Cornelis, *Oudheid, reinheid en gezondheid. Hygiëne in de Grieks-Romeinse wereld (Geschiedenis van de geneeskunde en gezondheidszorg, 10)*, Antwerpen - Apeldoorn, 2018
- Pseudo-Vergilius. Moretum. Winter op het land. Vertaling Anton VAN WILDERODE. Redactie: Patrick LATEUR*, Leuven, 2019
- VANDEWAL, Steven, *Van Castellum tot Monasterium naar Castrum*, Tongeren, 2020
- VENNIK, Stijn, *Van de gladiatorenkeizer tot de gepensioneerde tiener. Een geschiedenis van het Romeinse rijk van 180 tot 476*, Amsterdam, 2019
- VERHOEVEN, Cornelis, *Xenophon. Herinneringen aan Socrates*, Utrecht, 2019
- VERRYCKEN, Koen, *Athene of Jeruzalem. De filosofie en de heilige waarheid*, Brussel, 2019
- WARREN, Hans - MOLEGRAAF, Mario, *Plato. Sokrates martelaar van de filosofie*, Amsterdam, 2019
- Jan Amos Comenius. Allesomvattende onderwijsleer. Didactica magna. Hertaling, annotatie en voor- en nawoord door Henk E. S. WOLDRING*, Eindhoven, 2019
- Zenobia van Palmyra. Vorstin tussen Europese en Arabische traditie*, Hilversum, 2018

ROMANS

- DAVIS, Lindsey, *[A Flavia Albia mystery 7] A Capitol death*, 2019
- DAVIS, Lindsey, *[A Flavia Albia mystery. Novella 3] Invitation to dine*, 2019
- DOHERTY, Gordon, *Assassin's Creed. Odyssey*, 2018
- FABBRI, Robert, *[Vespasian 8] Rome's sacred flame*, 2018
- FABBRI, Robert, *[Vespasian 9]. Emperor of Rome*, 2019
- MILLER, Madeline, *Circe*, 2018 [Nederlands: 2019]

SAYLOR, Steven, [*Gordianus 13*] *The throne of Caesar*, 2018
SCARROW, Simon, [*Eagle 17*] *The blood of Rome*, 2018
SCARROW, Simon, [*Eagle 18*] *Traitors of Rome*, 2019
VAN DIJK, Willemijn, *Het wit en het purper*, 2019

JEUGDBOEK

Zo kreeg Midas ezelsoren. De mooiste Metamorfosen van Ovidius. Op rijm gezet door Maria VAN DONKELAAR, met prenten van Syvlyia WEVE, 2018

STRIPS

De 7 wonderen - Les 7 merveilles, V07: Palma, Antonio - Blengino, Luca - Boulard, Hubert e.a., *De kolos van Rhodos 292 v. Chr.* (2019) - *Le colosse de Rhodes 292 av. J.-C.* (2015), Daedalus
Alex - Alix, V37: Albertini, Giorgio - B., David - Belardo, V. e.a., *Veni, vidi, vici* (2018) - *Veni vidi vici* (2018), Casterman
Alex - Alix, V38: Jailloux, Marc - Bréda, Mathieu - Chagnaud, Jean-Jacques e.a., *De Helvetii* (2019) - *Les Helvètes* (2019), Casterman
Alex Senator - Alix Senator, V08: Démarez, Thierry - Mangin, Valérie - Bajram, Denis e.a., *De gifmarkt* (2018) - *La cité des poisons* (2018), Casterman
Alex Senator - Alix Senator, V09: Démarez, Thierry - Mangin, Valérie - Bajram, Denis e.a., *De schimmen van Rome* (2019) - *Les spectres de Rome* (2019), Casterman
Alex. De reizen van Alex - Les voyages d'Alix, A39: Venanzi, Marco - Goumand, Christophe - Toublanc, Frédéric e.a., *Helvetia* (2019) - *L'Helvétie* (2019), Casterman
Asterix - Astérix, V38: Conrad, Didier - Ferri, Jean-Yves - Mébarki, Thierry, *De dochter van de veldheer* (2019) - *La fille de Vercingétorix* (2019) [*< voltooid in 2019*], Les éditions Albert René
Asterix - Astérix, D07: Tarrin, Fabrice - Gay, Olivier - Mébarki, Thierry e.a., *Het geheim van de toverdrank* (2018) - *Le secret de la potion magique* (2018), Les éditions Albert René
Asterix - Astérix, D08: Stedho - Derib - Delaf e.a., *Generatie Asterix. Hommage-album* (2019) - *Génération Astérix. L'album hommage* (2019), Ballon
Auguria, V03: Nuyten, Peter, *Fatum* (2018), Arboris
Blake en Mortimer - Blake et Mortimer, D02: Schuiten, François - Van Dormael, Jaco - Gunzig, Thomas e.a., *De laatste farao* (2019) - *Le dernier pharaon* (2019), Blake en Mortimer
Bloedkoninginnen. Cleopatra - Les reines de sang. Cléopâtre, V01: Mouclier, Joël - Gloris, Thierry - Gloris, Marie, *Kleopatra koningin des doods - Deel 1* (2019) - *Cléopâtre, la reine fatale 1* (2017), Daedalus

De derde zoon van Rome - Le troisième fils de Rome, V01: Martino, Stefano - Moënard, Laurent - Paillat, Magali e.a., *Martius* (2019) - *Martius* (2018), Daedalus

De derde zoon van Rome - Le troisième fils de Rome, V02: Nenadov, Dejan - Moënard, Laurent - Paitreau, Stéphane e.a., *Eunus, de eerste Spartacus* (2019) - *Eunous, le premier Spartacus* (2018), Daedalus

De jeugd van Alex - Alix. Origines, V01: Libessart, Laurent - Bourgne, Marc - Torta, Florence e.a., *De kindertijd van een Galliër* (2019) - *L'enfance d'un gaulois* (2019), Casterman

Dirk, V01: Boon, Mario - Colemont, Luc - Federico, Mariacristina, *Het leven is een strijd waard* (2019) [< voltooid in 2018], Ballon Comics

Druïden, De - Les druides, V09: Lamontagne, Jacques - Istin, Jean-Luc, *De tijd van de kraaien* (2018) - *Le temps des corbeaux* (2016), Daedalus

Er was eens ... de mens. Hello maestro - Il était une fois... l'homme. Hello maestro, V04: Barbaud, Jean - Minte - Gaudin, Jean-Charles e.a., *Rome* (2019) - *Rome* (2017), Silvester

Grote zeeslagen - Les grandes batailles navales, A10: Lo Storto, Francesco - Delitte, Jean-Yves - Delitte, Douchka, *Salamis* (2020) - *Salamine* (2019), Glénat

Imperium - Imperium, V01: Penet, Régis - Bollée, Laurent-Frédéric - Favrelle, Christian, *Imperium* (2018) - *Imperium* (2018), Dark Dragon Books

Messara - Messara, V01: Terpant, Jacques - Bonifay, Philippe, *De Egyptische* (2019) - *L'égyptienne* (1994) [< voltooid in 1994], Silvester

Orakel - Oracle, V06: Bervas, Stéphane - Cordurié, Sylvain - Lopez, Guillaume e.a., *De getormenteerde* (2018) - *Le supplicé* (2015), Daedalus

Orakel - Oracle, V07: Leoni, Lucio Alberto - Negrin, Emanuela - Tracqui, Antoine e.a., *De helderziende* (2019) - *Le clairvoyant* (2016), Daedalus

Orakel - Oracle, V08: D'Auria, Fabio - Viacava, Roberto - Lesparre, Patrice e.a., *De held* (2019) - *Le héros* (2017), Daedalus

Orakel - Oracle, V09: Viacava, Roberto - Lesparre, Patrice - Digikore Studios e.a., *De wolvin* (2019) - *La louve* (2017) [< voltooid in 2017], Daedalus

Percy Jackson & the Olympians, V01: Futaki, Attila - Venditti, Robert - Villarubia, José, *De bliksemdief* (2018) - *The lightning thief* (2010), Van Goor

Roma - Roma, V04: Gine, Christian - Adam, Éric - Boisserie, Pierre e.a., *Vlees van mijn bloed* (2019) - *Le chair de mon sang* (2016), Daedalus

De wijsheid van de mythen. Daedalus en Icarus- La sagesse des mythes. Dédale et Icare, V01: Pellegrini, Giulia - Bruneau, Clotilde - Ferry, Luc e.a., *Daedalus en Icarus* (2020) - *Dédale et Icare* (2017), Daedalus

De wijsheid van de mythen. De Ilias - La sagesse des mythes. L'Iliade, V01: Taranzano, Pierre - Bruneau, Clotilde - Ferry, Luc e.a., *De Ilias. 1. De twistappel* (2020) - *L'Iliade. 1. La pomme de discorde* (2016), Daedalus

De wijsheid van de mythen. Jason en het gouden vlies - La sagesse des mythes. Jason et la toison d'or, V01: Jubran, Alexandre - Bruneau, Clotilde - Ferry, Luc e.a., *Jason en het gouden vlies 1* (2020) - *Jason et la toison d'or. 1. Premières armes* (2016), Daedalus

De wijsheid van de mythen. Theseus - La sagesse des mythes. Thésée, V01: De Luca, Mauro - Bruneau, Clotilde - Ferry, Luc e.a., *Theseus en de Minotaurus* (2020) - *Thésée et le Minotaure* (2016), Daedalus

FILMS

Aquaman (2018 - AUS/USA) - 143 min. - 2,5 * - Reg.: Wan, James - Act.: Momoa, Jason; Heard, Amber; Kidman, Nicole - Bewerking van Norris, Paul - Weisinger, Mort, *Aquaman* (1941-) (stripreeks)

Astérix. Le secret de la potion magique (2018 - F) - 85 min. - 2,5 * - Tekenfilm - Reg.: Clichy, Louis; Astier, Alexandre - Act.: Chabat, Alain; Briat, Guillaume (stemmen) - Bewerking van Goscinny, René - Uderzo, Albert, *Astérix* (1959-) (stripreeks)

Lego DC Comics super heroes. Aquaman. Rage of Atlantis (2018 - USA) - 77 min. - 2,5 * - Tekenfilm - Reg.: Peters, Matt - Act.: Baker, Bradley Dee; Baker, Troy (stemmen)

Playmobil. The movie (2019 - USA) - 105 min. - Tekenfilm - Reg.: DiSalvo, Lino - Act.: Andrade, Dino; Bateman, Gabriel (stemmen)

Plebs. Season 1-5 (2013-2019) - Televisieserie - Reg.: Leifer, Sam - Act.: Rosenthal, Tom; Sampson, Ryan

The Scorpion king. 5. Book of souls (2018 - USA) - 102 min. - 2 * - Reg.: Paul, Don Michael - Act.: McGowan, Zach; Jones, Nathan

Il primo re [Romulus & Remus. The first king] (2019 - I/B) - 123 min. - Reg.: Rovere, Matteo - Act.: Borghi, Alessandro; Lapice, Alessio

Een boekbespreking

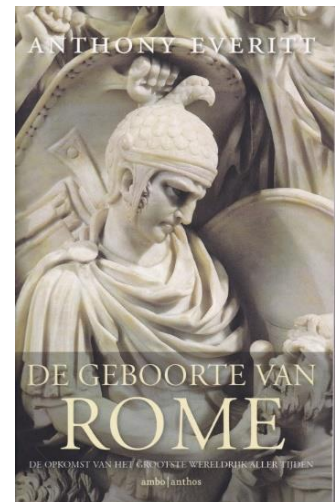
Een boekbespreking

Anthony Everitt, *De geboorte van Rome. De opkomst van het grootste wereldrijk aller tijden*, Amsterdam, Ambo - Anthos, 2012, 438 blz.

[Vertaald uit het Engels door Corrie van den Berg en Carola Kloos. Originele titel: *The Rise of Rome. The Making of the World's Greatest Empire*]

Door Frederik Maertens

Rome blijft de grootste leverancier van populairwetenschappelijke werken over de oudheid. Jammer genoeg blijft dit vaak beperkt tot de crisis van de republiek en de Julisch-Claudische dynastie, dus slechts 200 jaar van meer dan 1.000 jaar geschiedenis. De laatste jaren zit daar wat verandering in met meer aandacht voor de hele keizertijd (zie o.a. de boeken rond Hadrianus of Constantijn). Maar Everitt richt zich hier tot de vroegere periodes en behandelt in *De geboorte van Rome* de tijd vóór de crisis van de republiek.

Waar anderen dus de keizertijd en de aanloop ernaartoe verkiezen, komt hier de koningstijd en de republiek aan bod. De grote focus in vele werken op de 1ste eeuw v.Chr. is de auteur blijkbaar ook opgevallen, want hij eindigt zijn boek met de installatie van Sulla als dictator. De ondertitel *De opkomst van het grootste wereldrijk aller tijden* geeft duidelijk de premisse weer: het verhaal van een kleine stad in Italië die uitgroeit tot de grootste macht in het Middellands Zeegebied in ca. 500 jaar. Om een dergelijk boek te schrijven is heel veel opzoekwerk nodig, maar de auteur is er wel in geslaagd om alles in een mooi geheel te brengen.

Het werk is in drie stukken ingedeeld, naargelang de globale naam die Everitt aan de bronnen toekent. Alles start met 'Legenden'. Hier komt de stichting van de stad aan bod en de koningstijd. Veel van de informatie die we over deze periode hebben is uiteraard van twijfelachtige aard, maar de auteur gaat hier op in en schrijft daarom een hoofdstuk rond welke zaken waarschijnlijk wel gebeurd zijn. Nadien volgt de geschiedenis van de

republiek tot de oorlog met Pyrrhus in 'Verhalen'. Hierover zijn er namelijk al meer bronnen te vinden, maar toch zijn niet alle gebeurtenissen even duidelijk. Het grootste deel van het boek is gewijd aan 'Geschiedenis' en gaat tot aan Sulla. Hoewel alles op die manier strikt chronologisch lijkt ingedeeld te zijn, is dat niet altijd het geval. De auteur heeft namelijk aandacht voor het grotere kader en bundelt thema's bijeen. Zo behandelt hij de oorlogen in Italië in een apart hoofdstuk, los van de patricisch-plebejische klassenstrijd die in een ander hoofdstuk voorkomt. Niettemin geeft hij wel aan dat beide elkaar beïnvloeden, dus het grotere kader wordt gewaarborgd.

De indeling in legenden, verhalen en geschiedenis is al een signaal dat Everitt kritisch omgaat met de bronnen. Dat neemt niet weg dat hij zoveel mogelijk zaken vermeldt, ook al geeft hij toe dat de informatie vaak twijfelachtig is. Het jammere in dit boek is dat hij daardoor minder tijd besteedt aan die periodes waarover de ware gebeurtenissen moeilijker te reconstrueren zijn. Zo is het luik 'Geschiedenis' groter dan 'Legendes' en 'Verhalen' samen. Wat mij betreft had de koningstijd wat meer aan bod mogen komen, net als bepaalde personen of feiten uit de vroege republiek. Zo wordt Valerius Publicola slechts terloops vermeld en krijgt Cincinnatus amper een halve pagina. Uiteraard zijn dit persoonlijke keuzes en moet men ook rekening houden met het aantal pagina's. Want zelfs met deze kortere passages telt het boek nog altijd 438 bladzijden. Maar het werk is in zijn geheel volledig en de belangrijkste hoofdrolspelers van Rome komen aan bod, van Romulus en Tarquinius Priscus, over Aemilius Paulus en Scipio Africanus, tot Tiberius Gracchus en Marius.

De Geboorte van Rome is een mooi overzichtswerk over het ontstaan van Rome en de groei tot een van de meest tot de verbeelding sprekende rijken van de oudheid. Door deze aanpak te hanteren is het zeer verfrissend om eens tussen alle boeken door te kijken naar hoe die populaire periode van Caesar, Augustus en al hun opvolgers precies tot stand is gekomen. Voor de leek met historische interesse zal met dit boek een volledig nieuwe wereld opengaan. Voor de classicus en de historicus is dit boek een leuke opfrissing van zoveel zaken die we in de aula geleerd hebben, maar die later misschien al wat in de vergetelheid zijn geraakt.

Van lief en leed

Van lief en leed

OVERLIJDENS

[27 oktober 2018] Leona Van Bragt alias Zuster Alix (OG 1953); Kanunnikes van het Heilig Graf te Tongerlo

[26 januari 2019] Lambert Gorissen (KF 1966); oud-directeur van Salvator Verpleegkunde Hasselt en van Katholieke Hogeschool Limburg

[14 maart 2019] Pascal Verreth; broer van Dr. Herbert Verreth (KF 1987)

[7 april 2019] Alfons Van Nuffelen (OG 1998); vader van Prof. Dr. Peter Van Nuffelen (OG 1998) en schoonvader van Prof. Dr. Lieve Van Hoof (KF 2001)

[13 april 2019] Prof. Dr. Pieter De Leemans (KF 1995, doctor in de Klassieke Studies 2001); echtgenoot van Jorix Luyckx

[16 april 2019] Jan Cocle (KF 1952); priester van het bisdom Brugge; praeses van Klio in 1951-1952; leerkracht aan het Onze-Lieve-Vrouwcollege in Oostende en aan de Technische school en het Bisschoppelijk Lyceum van de Grauwe Zusters in Roeselare

[6 juli 2019] Dr. Greet Van Damme (KF 1961; oosterse filologie 1971; doctor in de oosterse filologie 1987)

[8 juli 2019] Renil Cappelle (KF 1967); leerkracht Sint-Janscollege Meldert

[21 november 2019] Eddy Nuyts (KF); echtgenoot van Mieke Lemmens; leerkracht Visitatie en Sint-Michiel Leopoldsburg

[28 november 2019] Hilaire Van Speybroeck (KF); echtgenoot van Karina Van Goethem; gepensioneerd studieprefect Koninklijk Atheneum Diest, Maaseik en RITO Leopoldsburg; leraarkracht Normaalschool Hasselt

[2 december 2019] Lieven Verlinden (KF); priester van het aartsbisdom Mechelen; leerkracht aan het Sint-Jozefscollege in Aarschot

[23 januari 2020] Mgr. Maurice Plevoets (KF; doctor in de wijsbegeerte en letteren); priester van het bisdom Hasselt; meer dan zestig jaar Fidei Donum priester aan de Lovanium universiteit in Kinshasa, Congo

[2 februari 2020] Walter De Gryze (KF 1967); echtgenoot van Miche De Loof; leerkracht aan het Sint-Barbaracollege

[21 februari 2020] Cecile Vanassche (KF 1958); echtgenote van Jos Lemmens (KF 1959); voormalig directeur van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Door in Eeklo; gewezen voorzitter van NKV West-Vlaanderen

[22 februari 2020] Zuster Magda Kenis (KF 1955); Kanunnikes van het Heilig Graf te Tongerlo

GEBOORTES

[23 maart 2016] Quintus, broertje van Ilias en zontje van Stijn Donders en Leen Imbrechts (OG 2002)